

Отримано: 19 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 2 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 4 жовтня 2017 р.

e-mail: yanina.tagiltseva@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-261-263

Тагільцева Я. М. Омонімія та полісемія в економічному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови) / Я. М. Тагільцева, О. В. Сільчук, Л. М. Сахарова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острого: Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 261–263.

УДК: 811.11'06:81'373.42:33

**Яніна Михайлівна Тагільцева,
Олеся Василівна Сільчук,
Людмила Миколаївна Сахарова,**
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава

ОМОНИМИЯ ТА ПОЛІСЕМІЯ В ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

У статті досліджуються особливості омонімії та полісемії в сучасному економічному англійському дискурсі. Вивчається явище омонімії в межах даної тематики та омонімічний зв'язок з іншими тематичними шарами лексики. Омонімія розглядається як на лексичному, так і морфемному рівнях. Здійснюється аналіз полісемантичних слів в контексті конверсії.

Ключові слова: економічний дискурс, омонімія, полісемія, лексема, морфема.

**Яніна Михайлівна Тагільцева,
Олеся Васильєвна Сильчук,
Людмила Николаевна Сахарова,**
Полтавская государственная аграрная академия, г. Полтава

ОМОНИМИЯ И ПОЛІСЕМІЯ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ (НА МАТЕРІАЛІ СОВРЕМЕННОГО АНГЛІЙСКОГО ЯЗЫКА)

Статья посвящена исследованию особенностей омонимии и полисемии в современном экономическом английском дискурсе. Изучается явление омонимии в пределах тематики и омонимическая связь с другими пластами лексики. Омонимия рассматривается как на лексическом, так и морфемном уровнях. Полисемантические слова анализируются в контексте конверсии.

Ключевые слова: экономический дискурс, омонимия, полисемия, лексема, морфема.

**Yanina Tahiltseva,
Olesia Silchuk,
Liudmyla Sakharova,**
Poltava State Agrarian Academy, Poltava

HOMONYMY AND POLYSEMY IN ECONOMIC DISCOURSE (AS EXEMPLIFIED IN MODERN ENGLISH)

The article deals with the research of homonymy and polysemy in the modern economic English discourse. The terms of homonymy and polysemy are defined. The study of economic discourse in different languages and the phenomenon of homonymy and polysemy is highlighted. The classifications of homonyms given by different scientists are examined. Homonyms in the economic English discourse are grouped depending on peculiarities of their usage. Absolute and partial homonyms are stressed. Homonyms represented by compound words are considered. Homophones of the economic discourse that have their equivalents in other thematic layers are analyzed. Homonymy is studied within the given subject and in connection with other thematic lexical layers. Homonymy is considered both on lexical and morphemic levels. Polysemantic words are analyzed in the context of conversion. In addition, polysemy is observed as lexicalization of the plural. It is concluded that homonymy and polysemy based on terminologisation and metaphorization are typical for the modern economic English discourse and ensure its further development.

Key words: economic discourse, homonymy, polysemy, lexical item, morpheme.

Англійська мова є таким засобом спілкування, що об'єднує багато сфер людського життя: соціальну, політичну, спортивну, економічну та ін. У зв'язку з цим виникає інтерес до вивчення різноманітних дискурсів як мовних структур, особливостей їх побудови, специфіки функціонування та використання.

Об'єктом нашого дослідження виступає економічний дискурс сучасної англійської мови, який за влучним спостереженням І. О. Пушкарьової «реалізує свою комунікативну функцію у практичній, науковій і навчальній комунікаціях. Практична комунікація відбувається на біржі, в торговій сфері, в підприємстві й бізнесі, економіці промисловості й будівництва. Наукова комунікація здійснюється у постійному розвитку різноманітних галузей економічної науки, наукових напрямів і теоретичних шкіл. Що стосується навчальної комунікації, то сама назва визначає її сферу функціонування, а саме, вищі й середні навчальні заклади, що займаються підготовкою економістів» [9, с. 27–26].

У сучасному мовознавстві науковці займаються вивченням економічних дискурсів різних мов. Так, існують наукові розвідки в даному напрямку стосовно англійської (І. О. Пушкарьова), французької (О. Д. Адоніна), російської (І. О. Пушкарьова) мов. Нашою метою є дослідити специфіку явища омонімії та полісемії в економічному дискурсі сучасної англійської мови.

Велика кількість омонімічних одиниць у мові свідчить про тенденцію збереження і стійкості даних елементів. Омонімія – це своєрідний спосіб прояву словникового складу мови поряд із синонімією, антонімією, паронімією та ін. Л. В. Махалов-

ський відзначає, що на сьогодні омонімія залишається менш вивченою, ніж інші прояви асиметрії мовного знака – такі як полісемія, синонімія, антонімія [7, с. 3]. Явищу омонімії в сучасній англійській мові присвячені дисертаційні дослідження Д. М. Новікова (2001), І.С. Губанової (2010) та ін.

Слід зауважити, що у сучасному мовознавстві не існує єдиної класифікації омонімів. Згідно з класичною класифікацією омоніми розподіляються на повні (у котрих співпадає вся система форм) та часткові (у котрих збігаються за звучанням не всі форми); прості (непохідні слова, що мають однакове звучання) та похідні (що виникли в процесі словотвору); омофони (слова, що звучать однаково, проте по-різному пишуться), омографи (слова, що збігаються за написанням, але не за звучанням) та омоформи (що співпадають фонетично лише в окремих формах).

Учений Д. Лайонз [6] розробив власну класифікацію омонімів. Він виділяє абсолютні омоніми, які не повинні бути пов'язані за своїм значенням, усі їх форми повинні бути ідентичними, які, в свою чергу, повинні бути граматично еквівалентними, та часткові омоніми, у яких є ідентичність однієї форми та виконуються одна або дві умови, зазначені для повних омонімів.

О. І. Смирницький [10] виокремив дві групи омонімів: повні – що належать до однієї частини мови і мають однакові парадигми й часткові, які розподілив на такі підгрупи:

- прості лексико-граматичні (одна частина мови, парадигми якої мають одну форму): to found – found;
- складні лексико-граматичні (різні частини мови, що мають однакову форму в своїх парадигмах): made-maid, bean-been;
- лексичні (слова однієї частини мови, що є однаковими лише в початковій формі): to can – can.

В економічному дискурсі сучасної англійської мови ми виділили наступні групи омонімів:

1) повні: іменники (change – здача, change – біржа; deal – певна кількість, deal – угода); дієслова (decline – знижуватися, decline – відхиляти; exploit – експлуатувати, exploit – розробляти (родовище)); прикметники (easy – вигідний, easy – той, що не маю попиту (про товар), express – чітко виражений, express – терміновий);

2) часткові, серед яких найчастіше зустрічаються слова, що належать до різних частин мови, проте графічно і фонетично ідентичні. В даній групі ми виділили такі омонімічні моделі: іменник – прикметник (capital – капітал, capital – головний, fine – штраф, fine – високоякісний); іменник – дієслово (demand – попит, demand – вимагати); дієслово – прикметник (even – вирівнювати, even – рівномірний, fit – пристосовувати, fit – той, що відповідає вимогам); іменник – прийменник (failing – невдача, failing – за відсутності).

Окремо слід відзначити повні омоніми, представлені складними словами, а саме у таких моделях складних слів, як:

– іменник + іменник (pipeline – трубопровід, pipeline – процес розробки, share-list – список акцій, share-list – курсова таблиця на фондовій біржі);

– іменник + прикметник (fee-simple – безперечне право власності, fee-simple – земельна власність, отримана в спадок, з повною свободою розпорядження);

– дієслово + прийменник (take-over – прийом (товару), take-over – придбання контрольного пакета акцій, take-off – підйом, take-off – знижка);

– іменник + прийменник (take-off – комісійні, take-off – прихований дохід, roll-over – рефінансування, roll-over – подовження терміну кредиту шляхом випуску нових боргових зобов'язань);

– трикомпонентне слово (salesmanship – професія торговця, salesmanship – збут).

У системі економічної термінології сучасної англійської мови виділяємо також омофони, що мають свої відповідники в інших терміносистемах: buy – bye – by (купувати, до побачення, біля), cash – cache (сховище, готівкові гроші), sell – cell (продавати, клітина), council – counsel (нарада, адвокат), fair – fare (справедливий, ярмарок, плата за проїзд), loan – lone (позика, самотній), profit – prophet (прибуток, пророк), sale – sail (розпродаж, вітрило), sum – some (сума, деякий).

Лексичні одиниці економічного дискурсу сучасної англійської мови мають омонімічні еквіваленти і в інших терміносистемах:

– юридичний: saracity – ємкість, saracity – дієздатність; examination – перевірка, examination – слідство;

– побутовий: ceiling – стеля, ceiling – максимальна ціна; drop – роса, drop – зниження, знижатися; engage – займатися чимось, engage – приймати на роботу; break – перерва, break – різке падіння цін; bubble – шахрайське скуповування цінних паперів, bubble – булька;

– медичний: drug – ліки, наркотик, drug – залежаний товар, injection – ін'єкція, injection – внесок (грошей в економіку);

– біологічний: eagle – орел, eagle – старовинна американська золота монета в 10 доларів, seal – печатка, seal – тюлень;

– ботанічний: branch – гілка, branch – галузь; slip – саджанець, slip – знижуватися (про ціни)

– аграрний: bull – бик, bull – спекулянт; slaughter – забій (худоби), slaughter – збитковий продаж.

Відзначимо також омонімічний зв'язок складних слів економічної тематики з іншими дискурсами: gun-off – дострокове зняття з грошового рахунку, gun-off – стік води, додаткова гра після нічийного результату; setback – зниження цін, setback – западина, обріз стіни, невдача; software – програмне забезпечення, software – вантаж і паливо, послуги нематеріального характеру.

Спостерігаємо явище омонімії на рівні економічної мовної практики та лексики повсякденного спілкування. Тут ми виділяємо омонімічні прикметники: ready – готовий, ready – ліквідний, strong – міцний, strong – що характеризується високими показниками, soft – м'який, soft – пільговий.

Відзначимо, що економічні терміни сучасної англійської мови мають свої омоформи (слова, що збігаються зі звучанням з іншим словом в деяких граматичних формах) і в інших тематичних шарах лексики. Тут ми виділяємо такі омонімічні комбінації, як:

– дієслово минулого часу та початкова форма дієслова: fined – find (оштрафував – знайти);

– дієслово минулого часу та найвищий ступінь порівняння прикметника: leased – least (орендував – найменший);

– дієслово минулого часу й іменник: sent – cent (послав – цент);

– дієслово та вищий ступінь порівняння прикметника: higher – hire (вищий – наймати);

– множина іменника і початкова форма дієслова (rays – raise (промені – підвищувати)).

Омонімічними можуть бути не тільки лексеми, а й морфеми, що ми спостерігаємо в дискурсі економічної сфери. Так, префікс in- відповідає українському в-, позначає всередині: incomings – надходження, inland – внутрішній (про торгівлю), input – внесок, має негативне значення (відповідає українському префіксу не-): inconvertible – неконвертований, inelasticity – нееластичність, inefficiency – неефективність.

Префікс un- також використовується з негативною семантикою (unmanufactured – необроблений, unprofitability – нерентабельність, unstable – нестійкий), має значення відсутності (unstamped – без печатки) та може відповідати українському еквіваленту роз- : unlade – розвантажувати, unpack – розпакувати, unshipped – розвантажений.

Морфема sub- найчастіше має свій відповідник в українській мові під- або суб- (subcommittee – підкомітет, subdivision – підрозділ, sublet – суборенда, subcredit – subloan), проте в економічній мовній системі вона також омонімічна і може виступати з негативним значенням (substandard – нестандартний, неякісний).

Відзначається омонімією префікс over-. Одним з його значень є «надмірно», «занадто», його український еквівалент – пере- (overburden – перевантажувати, overdraw – перевищувати залишок банківського рахунку, overestimate – занадто висока оцінка). Водночас over- має негативну семантику (oversight – недогляд, помилка, oversize – нестандартний розмір).

Другим напрямом нашого дослідження є полісемія в економічному дискурсі англійської мови. Полісемія – це вживання одного і того ж терміна у двох або кількох смислах [2, с.188].

Дослідники вважають, що майже всі ключові терміни англійського економічного дискурсу є багатозначними. В основному переважають двосмислові, трисмислові та чотиризмислові лексеми, якими представлена полісемія в даному виді дискурсу.

Аналіз досліджуваної мовної системи у кількісному і якісному планах дає можливість визначити чинники, якими є зумовлена полісемія. Одним з перших вважають конверсію (перехід слів з однієї частини мови в іншу) [3, с. 384]. Найпродуктивнішою конверсією в англійському економічному дискурсі є:

– утворення дієслова від іменника, наприклад: contract (угода, контракт) – to contract a loan (укладати контрактну угоду); deposit (депозит) – to deposit (розміщувати у депозити, депонувати); remit (коло обов'язків) – to remit (переказувати гроші); pledge (застава) – to pledge (обмежувати заставою); bill (вексель) – to bill (виставляти рахунок); issue (банкнота, емісія) – to issue a letter of credit (відкривати акредитив);

– утворення прикметника від іменника, наприклад: debt (борг) – debt security (боргове зобов'язання); cheque (чек) – cheque book (чекова книжка); – перехід прикметника у дієслово, наприклад: open contract (нерегульована угода) – to open a tender (відкривати торги); direct loan (прямий кредит) – to direct (керувати, контролювати).

Утворення ланцюжків свідчить про велику продуктивність конверсії в англійській мові, наприклад: balance of account (залишок на рахунку) – to balance an account (сальдувати на рахунку) – balance sheet (балансовий звіт); credit (кредит) – to credit to account (відносити на кредит рахунку) – credit advice (кредитне авізо); debit (дебет) – to debit an account (відносити на дебет рахунку) – debit card (дебетна картка); cash (готівка) – to cash (перетворювати на готівку) – cash reserve (готівковий резерв). Таким чином, вищенаведені приклади свідчать про те, що визначити частину мови в англійській мові можна лише у словосполученні чи реченні.

Також можна зафіксувати випадки лексикалізації множини, тобто перехід іменника у множині в окреме повнозначне слово зі зміною лексичного значення. Розглянемо приклади цього явища: account (рахунок) – accounts (бухгалтерський звіт); saving (економія) – savings (заощадження); assual (нагромадження, нарахування) – assuals (нараховані видатки); addition (додаток) – additions (приріст основного капіталу); activity (діяльність) – activities (ділові операції); dealing (угода) – dealings (ділові відносини).

Як бачимо, багатозначність термінології економічної сфери може виявлятися і у вигляді семантичної багатозначності, тобто різне тлумачення тих самих термінів авторами різних лексикографічних джерел. У використанні таких термінів зазвичай покликаються на автора.

Доходимо висновку про те, ще явище омонімії та полісемії є яскраво вираженим як в англійській мові в цілому, так і в економічному дискурсі зокрема. Характерними для системи англійської мови є процеси термінологізації та метафоризації загальноживаних слів. У мові відбувалися і продовжують відбуватися зміни, пов'язані з досліджуваними явищами. Простежуються як внутрішні процеси (в межах економічної тематики), так і зовнішні (зв'язок економічних термінів з термінами інших тематичних шарів лексики). Це свідчить про постійний мовний розвиток і збагачення та зміцнює статус англійської мови як засобу міжкультурної комунікації, зокрема в економічній сфері.

Література:

1. Дубенец Э. М. Современный английский язык. Лексикология: Пособие для студентов гуманитарных вузов / Э. М. Дубенец. – М.–СПб. : ГЛОССА/КАРО, 2004. – С. 126–131.
2. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : монографія. / Р. І. Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 358 с.
3. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства : підручник / М. П. Кочерган. – Київ : Видавничий центр «Академія» – 2006. – 423 с.
4. Кришталь С. М. Структурно-семантичний аналіз метафоричних термінів підмови фінансів в англійській і українській мовах: автореф. дис на здобуття ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / С. М. Кришталь. – Донецьк, 2003. – 21 с.
5. Купар В. Явище полісемії та синонімії в економічній терміносистемі. / В. Купар // Семантика мови і тексту. Збірник статей VI міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай, – 2009. – С. 58–60.
6. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Дж. Лайонз. – М. : Прогресс, 1978. – 544 с.
7. Махаловский Л. В. Теория лексической и грамматической омонимии / Л. В. Махаловский – М., 2007. – 248 с.
8. Петрина О. С. Смысловая вариантность термина в банковской сфере (на материале английской та украинской мов) / О. С. Петрина // Вісник Харківського національного імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». – 2015. – № 73 – С. 187–190.
9. Пушкарева И. А. Экономическая терминосистема как метаязык описания мир-системы (на материале английского и русского языков): дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.19 [Электронный ресурс] / И. А. Пушкарева. – Барнаул, 2006. – 198 с. – Режим доступа : newstar.rinet.ru
10. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : ИЛ, 1956. – 296 с.